

ושאם ישראל תסיר את איום ההתערבות שלה, תפרוך בירדן כבר מתר המהפכה שתסלק את המלך ואת שולחיו. גם הזכרתי גחאלידי, שאנחנו חיילים טובים, ושיהיה קשה מאד להשמיד את מדינת ישראל.

אולם חאלידי לא היה מעוניין בדברי הגיון. הוא הפליט מירושלים, שהשאייר אחריו "רכוש נטוש" עצום, בן אחת משלוש המשפחות הגדולות של פלסטין לשעבר (האחרות: אל-חוסייני ואל-נאשאיבי), היה מוכן לחתום, אפילו יגרם הדבר להשמדת כל האומה הפלסטינית ולדחית הגשמתן של השאיפות הלאומיות הערביות בדור שלם.

כשניתקנו לבסוף את מעגל השיחה, עבר בי הרהור של הקלה: "ברוך השם, שהוא מייצג כוח ערבי גוע, העומד להתחלל בכל רגע! ברוך השם, כי התנועה הלאומית הערבית, מעלה לשלטון טיפוסים אחרים לגמרי!"

★ ★ ★

א פגשתי אצל שום ערבי אחר, שגאה עיוורת והרסנית כזאת. בכל זאת, לא יכולתי שלא לכבד בלבי את חאלידי. הוא היה גבר ישר, גלוי לב, בעל אמונה עמוקה בצדקת עמדתו. איש לגמרי אחר הוא אחמד שוקיירי, גם הוא פליט מארץ-ישראל, המכהן עתה כשגריר כעדיה באו"ם. סגנונו האנטישמי הפך זה מכבר לשם-דבר.

אם חאלידי מייצג את הצד הישר של הדור הערבי השוקע, הרי שוקיירי מייצג את הצד המושחת שלו. הצטערתי על שהרשיתי לו ללחץ את ידי כשהוצגו באחת המסיבות. כי שוקיירי אינו רק מהחזר-מלחמה. הוא גם רמאי. אין הוא מאמין במילה היוצאת מפיו. שמעתי כי פעם, בהתקלו פנים אל פנים באבא אבן, בעת דיון על בעיית הפליטים מארץ-ישראל, אמר לו: "יש לשנינו אותו האינטרס — שלא יפתרו את הבעיה הזאת. כי שנינו חיים כאן חיים טובים על חשבון בעיה זו, ואם יפתרו אותה, נאבד את הגיבן שלנו!" הנורא הוא, שאם אמר שוקיירי דברים אלה, הרי ביסודו של דבר הוא צודק. לא בנוגע לאבא אבן אישית, אלא לגבי ממשלת ישראל. כי הנה נוצר מצב מוזר, שאובי ישראל הקיצוניים ביותר מעוניינים בקיום הטראגדיה של הפליטים, ואילו ממשלת ישראל מצדה, עושה את הכל כדי שבעיה זו תישאר קיימת. האם אין זה שיתוף-פעולה המעורר למחשבה? אשר לשוקיירי עצמו, הרי הוא מבליט את שעות הפנאי שלו, בבית-מרחץ לגברים, תחביבו הוא להסתכל בגברים צעירים, פסים וחסונים, המרמיים משקלות. תמורת עיסוק זה, ודמעות התנין שהוא שופך על גורל אחיו הפליטים, משלמת לו ממשלת הוד מלכותו, המלך סעוד, משכורת שנתית של מאה אלף דולאר. הכסף בא מכיס הברית-הנפט עראקו.

פגשתי את המומחה הפוליטי של עראקו. מישוהו הציג אותנו וקבע לנו פגישה. לפני המועד הקבוע, טילפן לי הג'נטלמן והתנצל באדיבות על שלא יהיה באפשרותו לבוא. חברת עראקו, היא קצת יותר אפיפיורית מן האפיפיור עצמו, והיא הרבה יותר אנטי-ישראלית משגרירי רעים ועראק גב יחד.

ראש הפליטים לוחץ יד

לא חאלידי ולא שוקיירי אינם מייצגים את האומה הערבית הפלסטינית. יש לה נציג רשמי, עיואת טאנוס, מראשי אירגון הפליטים הפלסטיניים, ונציג הרשמי באו"ם. טאנוס היה פעם מעשירי ארץ-ישראל. היו לו בנינים רבים בירושלים. הוא היה הנציג הרשמי של חברת שברולט. דויד הורוביץ, כתב העולם הזה באו"ם, הציג אותי בפני טאנוס מיד עם בואי. הגשתי לו תרגום אנגלי של המינשר העברי, ביקשתי אותו לעיין במיוחד בסעיפים על בעיית הפליטים והיחס לאומה הפלסטינית, ואמרתי שאשמח לשמוע את דעתו. כשפגשתי את טאנוס שנית, בשעת הדיון על בעיית הפליטים בוועדת האו"ם, ניגש אלי, לעיני כל הנציגים הערביים, לחץ את ידי בידיוות הפגנתית. קבענו מועד לפגישה ממושכת. ציפיתי לפגישה זו בהרגשה מיוחדת. יתכן כי טאנוס אינו אחד האיש-הגדולים של העולם הערבי כיום, אולם הוא נציג אמיתי של אותה אומה שעמה אנו חייבים לחיות בארץ-ישראל: האומה הפלסטינית.

זו האומה היחידה שהפסידה את מלחמת תש"ח. כאשר נכתימה מלחמה זו, נמצאה אומה

זו במצב נורא. כמחצית בניה הפכו פליטים חסרי-כל, חיים מזה עשר שנים במחנות של ניחן חסרת-קחה. 200 אלף אחרים, מהחיים מיעוט מושפל בישראל, כשגורלם של כפר-קאסס מרחף על ראשיהם במקרה של התלקחות מלחמתית נוספת. השאר חיים כאזרחים נטולי זכויות בגטו-רצועת-עזה; או מדוכאים עלידי מלך זר וצבא בדואי שכיר בממלכת הירדן. הייתי תמיד משוכנע, כי הדרך לשלום מובילה דרך אומה זו. זו האומה שהפסידה את הכל במלחמה — את זהותה, את זכותה לעצמאות, את אפשרותה לתת לבניה חיי כבוד ורחוקה. לאומה הזאת יש לנו מה להציע — הרבה יותר מאשר לכל אומה ערבית אחרת. בידינו לעזור לה למגר את השלטון הזר בירדן ולכונן מדינה פלסטינית עצמאית. בידינו להחזיר כבוד ושיוון לערביי ישראל. ובעיקר: בידינו לפתור את בעיית הפליטים.

פתרון בעיית הפליטים, אינו בעיה כספית. ולראיה: אותם הציונים הטובים המבטיחים לך ללא היסוס שישראל יכולה לקלוט בלי כל קושי שלושה מיליון יהודים נוספים, יגידו לך באותה נשימה, שאין ביכולתה של ישראל העניה לקלוט אפילו אלף פליטים ערביים.

אולם מבחינה כלכלית, הרי המצב כמעט הפוך: בעוד שהעולים היהודים (כן ירבו!) באים בחוסר כל, ועליו לשגורר בשבילם בארץ ובעולם, הרי הערבים יבאו עמם נדוניה גדולה. שיחותי עם אישי או"ם ומדינאים אמריקאים שיכנעו אותי, מעל לכל צל של ספק, כי ישראל תקבל מקרנות בינלאומיות (ובמטבע קשה) כל סכום שידרש, כדי לקלוט ולשקם מחדש את הפליטים החוזרים. כי בעיית הפליטים היא, כמו שאומרים האמריקאים, "כאב בעורף" לעולם כולו. היא סכנה מתמדת לשלום העולם, והיא מעיקה על מצפון האנושות.

★ ★ ★

שאלה היא נפשית. מי שרוצה במדינה יהודית הומוגנית, כמו דויד בן-גוריון, יכול לקלוט מיליון יהודים, ואף לא ערבי אחד. אולם מי שהשתחרר מתמיכות הגטו, וחדר הכרה ישראלית בריאה, לא יראה כל קושי בקיום-בצחאט של רוב עברי ומיעוט פלסטיני בישראל, ביוחד בתנאי שלום, ואחרי שבירת המצור הכלכלי הערבי. שלום כזה, רשמי או בלתי-רשמי, יהיה תוצאה-להאי בלתי-נמנעת של מאמץ כן לפתרון בעיית הפליטים. הסכרית לטאנוס את הצעותינו המפורטות. לא השארתי שום אשליה: החוזרים לא יוכלו לחזור לבתיהם, כי בתים אלה אינם קיימים, וחיי המדינה נמשכו והשתנו בעשור האחרון. אחרי שגור באופן עקרוני בזכותם המוסרית של הפליטים לחזור, יעמוד כל פליט בפני הברירה האישית: להירשם בתור לשיבה ולשקום בישראל תוך עשר שנים, או לקבל מיד פיצויים כספיים עבור רכושו וקיפוח סביבו, ולהשתקע במדינה ערבית.

השיחות שיכנעו אותי, כי פתרון הבעיה על בסיס זה אפשרי.

באחת השיחות, העלה טאנוס את זכרו של הפרופסור יהודה לייב מגנס — אדם ששמו זכור כמעט לכל הערבים שדיברתי עמם. גם שמו של הפרופסור מארטין בובר הוזכר על-ידו בהערצה. בין השאר סיפר לי טאנוס, כי בשנות השלושים המאוחרות התחבר עם מגנס ועיבד עמו יחד הצעה מפורטת לשלום עברי-ערבי בארץ-ישראל. הועד הערבי העליון (אשר טאנוס עצמו היה אחד מפעיליו העיקריים), הביע באופן בלתי-רשמי את הסכמתו להצעה. כשהועברה עליי מגנס למוסדות הציוניים, נדחתה בבזז עליי דויד בן-גוריון. גם טאנוס האמין בלב שלם, כי הערבים תמיד רצו בשלום, וכי ההנהגה הציונית היא שסיכלה את כל המאמצים, בשותפות עם האנגלים. לא נשאר לי אלא להגיד לו שכל ישראלים מאמין בלב שלם, כי האמת בדיוק הפוכה.

סיכסוך במשלחת המצרית

לפחות פעם אחת גרמה הוועדה בטרקליני האו"ם לסיכסוך גלוי במחנה הערבי עצמו. כמה ימים אחרי בואי, שאלני עתונאי ערבי, לו הסכרתי ארוכות את הרעיון השמי, אם אני מתנגד לכך שיעביר את טופס המינשר העברי למשלחת רעים. עניתי שאודה לו על כך. כעבור יומיים חזר אלי, ושאל אם הוא יכול לקבל עוד עשרה פסטים של המינשר, מאחר שישנם במשלחת רעים כמה וכמה אנשים מעוניינים לעיין בו. מסרתי לו ברצון את הטפסים המבוקשים (של התרגום האנגלי), כי לדעתי יש ערך רב לכך שמספר גדול ככל האפשר של אנשים בעולם הערבי ידע, כי קיים רום כזה בדעת-הקהל הישראלית.

העתונאי הערבי שאלני שאלות ארוכות על סעיפי המינשר ועל זהות האנשים הרוגלים ברעיון זה. בין השאר התעניין ביחסה של מק"י לרעיון, בדעתו של מארטין בובר, ועוד. היה ברור לי, כי הפעם אינו שואל מתוך סקרנות אישית, אלא שמישהו במשלחת רעים, שחשש להיפגש עמי בעצמו, ביקשו להציג לי את השאלות האלה.

כעבור זמן מה נודע לי, כי מגע זה גרם לסיכסוך חריף בקרב משלחת רעים, שהדיו הגיעו, מן הסתם, עד לצמרת הממשלה בקאהיר. כמה מאנשי המשלחת טענו, כי כל מגע עם ישראל, פירושו בגידה באומה הערבית, וכמוהו כריגול. האנשים שיומו את המגע, התנגדו בתוקף להאשמה זו, והביעו כנראה דעה דומה לזו של האשם ג'האד.

איני יודע איך נסתיים סיכסוך פנימי זה. אני רק יודע, כי בימים הבאים, שלחו בי כמה מאנשי רעים מבטים וזעפים, מדי עכרם על פני בטרקלינים, וניסו להתרחק ממני ככל האפשר. ואילו אנשי רעים אחרים הסתכלו בי בסקרנות גלויה, ואף חייכו אלי מרחוק. כפי שכבר סיפרתי, בשעת אחת משיחותי עם ג'האד, ניגש אלינו השגריר עומר לוטפי, עשה עמי הכרה רשמית ולחץ את ידי. נראה, אפוא, כי יד המחייבים נשארה על העליונה.

אמרתי לעצמי: אם אני, אדם שאינו מייצג שום דבר זולת אידיאה, יכול לגרום להמומה כזאת בתוך המשלחת של מדינה ערבית גדולה, מה יכלה לעשות ממשלת ישראל, אילו היתה לה יוזמה חיובית כלשהי במרחב?

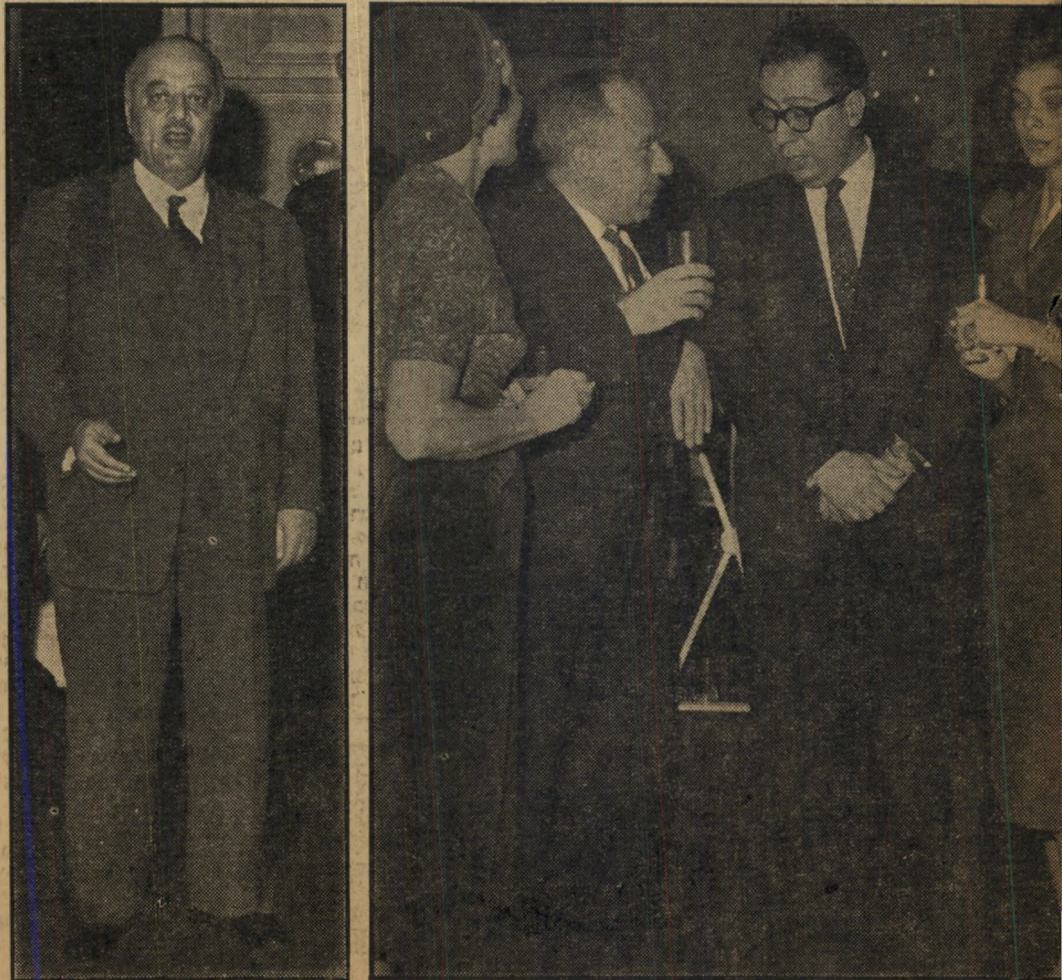
ידידו של ענד אל-נאצר

דיברתי עם איש הקרוב הרבה יותר לגמאל ענד אל-נאצר מאשר כל חברי משלחת רעים באו"ם, כולל עומר לוטפי. איש זה לא היה ערבי כלל, אלא הודי.

"עליך לדבר עם פאניקאר!" אמר לי אותו מדינאי הודי, עמו דיברתי באו"ם. "עליך לדבר עם פאניקאר!" אמר לי עתונאי הודי חשוב בפאריס, שקיבל בהתלהבות את הרעיון השמי. "אסדר את זה!" הוסיף.

כעבור יום, הוזמנתי לראיון אצל הוד מעלתו, שגריר הודו בצרפת, סארדאר ק. מ. פאניקאר. שרשרת של פקידים הביאה אותי לקודש הקדשים — משרדו של השגריר. מאחורי שולחן כתיבה גדול, מתחת לתמונתו של ג'והארלאל נהרו, ישב גבר שנראה כמו מהדורה אסיאתית של לנין, בעל זקנקן לבן. זוג עיניים פיקחיות התבוננו בי מבעד למשקפיים בעלי מסגרת-זהב דקה.

הוצאת עם עובד המפא"יית, שהוציאה בעברית את ספרו של פאניקאר אסיה ושלטון המערב, הכתירה אותו כ"ההיסטוריון, המדינאי, וההוגה הודי הנודע". אבל פאניקאר הוא הרבה יותר מזה: הוא האישיות מספר 1 של הודו במרחב. בשנים המכריעות של עלייתו של גמאל ענד אל-נאצר, עד אחרי מיבצע סיני, היה שגריר הודו בקאהיר. המקשר האישי בין נהרו וענד אל-נאצר, ידידו האישי ויועצו העיקרי של שליט מצרים. מעמדו במצרים היה הרבה יותר חשוב מזה של חבר רשמי בממשלת קאהיר. מלבד ענד

האיש השנוא: תאבט חאלידי, ציר ירדן (ראשון מימין), שהכריז באוזני עורך "העולם הזה" על הצורך להשמיד את ישראל. לידו שר-ההד-רכה של אלג'יריה החופשית, מוחמד יויד. האיש המושחת: אחמד שוקיירי, פליט פלסטיני כעת שגריר סעודיה ב-איו"ם, בפוזה אופיינית.